

КОЗЛОВЕЦЬ Микола

ЛЮДИНА В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: ЗДОБУТКИ І ВИКЛИКИ

Трансформація сучасного суспільства відбувається в єдності технологічної, економічної та соціальної складових та їх впливу на буття людини. Фактично у сучасних умовах суспільство виходить на якісно новий виток своєї історичної еволюції, який дослідники визначають як «цифрове суспільство» або «епоха цифровізації». Характеризуючи цифрову цивілізацію, М. Требін слушно зазначає, що «їй притаманні високі темпи розвитку промислової революції (розвивається не лінійними, а експоненціальними темпами; нова технологія сама синтезує всі більш передові та ефективні технології), широта і глибина змін (заснована на цифровій революції; поєднує різноманітні технології, що зумовлюють виникнення безпрецедентних змін парадигм в економіці, бізнесі, соціумі, особистості), системний вплив (передбачає цілісні зовнішні та внутрішні перетворення всіх систем по всіх країнах, компаніям, галузям і суспільству в цілому тощо)» [1, с. 7].

Масштабна цифровізація, розвиток мережевих технологій, інтенсивне впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) породжують низку ризиків як для людини, так і для суспільства і людства загалом [1; 2; 3]. Завдяки новітнім технологіям, роботизації і комп'ютеризації фундаментальних змін зазнають способи організації трудової діяльності.

По-перше, тотальна цифровізація та прогресуючий розвиток інтелектуальних машин призводять до зміни якості та обсягу ринку праці, девальвації людської праці, ревізії уявлень про реалізацію в професії як базової

цінності. У майбутньому це супроводжуватиметься істотним зростанням безробіття, вимиранням рутинних професій та інфраструктурних сервісів, витісненням людини зі сфери виробництва у сферу продажів та обслуговування. Так, видання «Insider» склало список спеціальностей, у яких нейромережі зможуть замінити людей: програміст, журналіст, копірайтер, юрист, маркетинговий аналітик, учитель, фінансовий консультант, трейдер, графічний дизайнер, бухгалтер, агент підтримки. У 2019 р. вчені Оксфордського університету дали прогноз, що вже у найближчі 10-20 років майже половину робочих місць у США займуть комп'ютери. За даними експертів, до 2030 р. можуть зникнути або суттєво змінитися аж 53 професії. Серед них і популярні нині на українському ринку праці бухгалтер, нотаріус, юрист, консультант, копірайтер, коректор, журналіст та перекладач. Проте, ці напрямі й досі отримують величезну кількість заяв від вступників, в тому числі й за результатами цьогорічної вступної кампанії [4, с. 59–63].

По-друге, новітні технології, зокрема програми штучного інтелекту, дедалі більше зазіхатимуть на висококваліфіковані робочі місця. Навіть творча інтелігенція сприймає сьогодні ШІ як загрозу своїй професійній діяльності. Темпоральне прискорення темпів розвитку цифрового світу робить реальною вже в найближчий час перспективу скорочення величезної сфери розумової праці до вкрай вузького сектора, де будуть затребувані лише найвищі форми креативності (фундаментальна наука, топ-менеджмент і т. п.). Без сумніву, професіонали будуть затребувані й в майбутньому, але проблема в тому, чи зможуть вони безболісно вбудуватися в інформаційне диджиталізоване середовище. Тому однією із ключових навичок сьогодення і майбутнього є формування креативності.

По-третє, оскільки багато галузей прагнуть автоматизувати певні види робіт за допомогою інтелектуальних машин, то існує побоювання, що з ринку праці будуть витіснені мільйони людей. Так, самокеровані автомобілі можуть усунути потребу в таксі та програмах спільного користування автомобілями, а виробники можуть легко замінити людську працю роботами. Існують прогнози, що з часом штучний інтелект може стати «розумнішим за найрозумнішу людину», навчиться виконувати практично всі види робіт, а рукотворний розум зрештою може зробити працю людини непотрібною.

Утім не слід сприймати новітні технології як загрозу. Протягом сторіч одні професії зникали, але завжди з'являлися нові. У результаті звільнення від небезпечних і монотонних видів робіт людина зможе присвятити себе творчим, соціально цінним аспектам праці, які створюють сенси і додаткову цінність для економіки, культури та суспільства загалом. Так, опитування понад 1000 роботодавців по всьому світу Future of Jobs, яке було представлено командою Світового Економічного Форуму у 2025 році, засвідчує, що, незважаючи на стрімке поширення застосування ШІ в економічній діяльності, найбільш затребуваними у працівників є навички аналітичного мислення.

По-четверте, має місце нерівний доступ до новітніх технологій та навичок їх використання, котрі призведуть до збільшення цифрового «розриву», інтелектуальної стратифікації, фрагментації різновікових груп, обмеженої здатності людей старшого віку щодо їхньої адаптації до мінливого соціотехнологічного середовища. І якщо сьогодні людині дещо складно швидко пристосуватися до цифрових змін, то цілком можливо, що вже наступні покоління, народжені в умовах перманентної соціотехнологічної революції, не будуть настільки схильні до подібної фрагментації.

По-п'яте, варто говорити й про наявність у частини працівників фобій, породжених недостатнім рівнем оволодіння ними новітніми технологіями. Вітаючи нові тренди (компетенції, цифрова економіка, індустрія 4.0, людський капітал, нові професії тощо), разом з тим слід мати на увазі, що робити з представниками старих професій, як працевлаштувати людей, які не встигли отримати відповідну підготовку й знання, як розвивати професійну освіту, вдосконалювати зв'язок освіти і бізнесу.

По-шосте, спостерігається поглиблення соціальної відчуженості, посилення процесів десоціалізації індивідів та соціально-психічна вразливість технологіями, які діють на основі «бездушних» алгоритмів та ін. При цьому соціальне відчуження зачіпає не лише сферу спільної діяльності, праці, капіталу чи власності, а й сфери свідомості, тілесності та ідентичності людини. Окрім того, внаслідок певного (а, можливо, й повного) демонтажу «соціальної» держави частина людей буде позбавлена державної допомоги.

По-сьоме, розвиток цифрових технологій породжує й такі проблеми, як руйнування довіри між людьми та ризик тотальної маніпуляції. На відміну від початкових етапів використання Інтернету, коли люди об'єднувалися, зараз вони опиняються в інформаційних «коконах», сформованих штучним інтелектом. Це несе загрозу відірваності від реальності, оскільки такі культурні продукти як поезія чи гроші, можуть створюватися не людським розумом. Вирватися з цієї нової ілюзії, яку цифрові технології, зокрема ШІ, здатні генерувати, буде надзвичайно складно.

По-восьме, впровадження цифрових технологій виявило й такі небезпеки як етичні колізії, конфіденційність й певні застереження щодо використання можливостей ШІ, особистісних даних, забезпечення прав людини на приватність, незахищеність індивіда, зниження культурного розвитку, надійність й точність інформації.

Отже, світ цифрових технологій сучасного суспільства – це справжній виклик для всіх організацій і підприємств, роботодавців і найманих працівників, що потребують відповідального впровадження новітніх технологій, оскільки цифрові технології неймовірно швидко змінюється, то це потребує їх адекватного пізнання та розуміння. Попри захоплення цифровізацією й технологізацією економіки слід остерігатися негативних наслідків зазначених процесів, комерціалізації й утилітаризації всіх сфер

суспільного життя, поширення феномену бездуховності. Екзистенційні, смисложиттєві проблеми людського існування не можуть бути розв'язанні накопиченням багатства, економічним зростанням і посиленням технологічної могутності людини. Тому головним завданням ХХІ ст. має стати філософське просвітництво людства, радикальний перелом у філософії життєустрою, смисложиттєвих орієнтирах буття людей.

1. Требін М. П. Цифрове суспільство: спроба проникнення в сутність. *Цифрова епоха: міждисциплінарний дискурс : монографія* / [А. А. Гедзик Т. В. Ковальова, О. Ю. Коцюрба та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків : Право, 2024. С.4–30.

2. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія. Львів: Торунь : Liha-Pres, 2022. 460 с.

3. Irwin R. Stiegler and Butler on AI and the evolution of intelligence. *Educational Philosophy and Theory*. 2025. Vol 25, Issue 5. P. 473–488. DOI: <https://doi.org/10.1080/00131857.2024.2446386>.

4. Козловець М. А. Технології штучного інтелекту та їх вплив на буттєвість людини. *Humanities Studies: збірник наукових праць* / гол. ред. В. Г. Воронкова. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 19 (96). С. 55–66.